

Araştırma Makalesi / Research Article

**XVI. YÜZYIL OSMANLI-AVUSTURYA İLİŞKİLERİ TARİHİNE KATKI:
1574 TARİHLİ AVUSTURYA AHİDNAMESİ**

Büşra AKTAŞ KÜTÜKÇÜ¹

Öz

Uluslararası hukukun en önemli belgeleri olan Osmanlı ahidnamelerinden günümüze orijinal olarak az sayıda belge ulaşmıştır. Bu belgelerin birçoğu ilgili devletlerin arşivlerinde muhafaza edilmekte olup kimileri bilinmeyen yollarla bu arşivlerden çıkarılmıştır. XVI. yüzyılın birbirine oldukça benzeyen çok uluslu iki güçlü devleti olan Osmanlı ve Avusturya arasındaki doğrudan diplomatik temaslar sonucunda üretilen ahidnamelerden günümüze yalnızca 1562 ve 1565 tarihli iki tanesinin ulaştığı bilinmekte idi. Yakın zamanda Sultan II. Selim'e ait 1574 tarihli ahidnamenin orijinali tarafımızca British Library'de tespit edilmiştir.

Bu makalede öncelikle Sultan II. Selim döneminin sonuna kadar Osmanlı-Avusturya ilişkileri ahidnameler bağlamında incelenmiştir. Daha sonra bu dönem sonuna kadar verilmiş ahidnamelerin neşirleri hakkındaki bilgiler derlenmiştir. Son olarak 1574 tarihli ahidname diplomatik hususiyetleri açısından tahlil edilmiştir. Bu ahidnamenin metni ve dijital nüshası ilk defa bu makale ile neşredilmiş ve diplomatik bilimi açısından XVI. yüzyıl Osmanlı ahidnameleri arasındaki konumu belirlenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ahidname, Antlaşma, Diplomasi, Diplomatika.

**A CONTRIBUTION TO THE HISTORY OF OTTOMAN-AUSTRIAN RELATIONS IN
THE XVI. CENTURY: AHDNAME OF 1574**

Abstract

A limited number of original Ottoman ahdnames, one group of the most important documents of international law, have survived to present day. Although many of these documents are kept in the relevant states' archives, some of them have been taken away from these archives in a questionable way. Only two of the ahdnames produced by Ottoman Empire and Austria from the sixteenth century were known that they have survived to the present day. These were produced in 1562 and 1565. Recently, we have found an original ahdname which is belonged to Selim II, and it is dated 1574, in the British Library.

In this study, first, the relationship between Ottoman Empire and Austria is examined through ahdnames until the end of the Selim II period. Then, information about the texts of ahdnames is compiled until end of this period. Finally, the ahdname, dated 1574, is analyzed in terms of its diplomatic characteristics. The text and digital copy of this ahdname are published for the first time in this article and its position among the Ottoman ahdnames of 16th century in terms of diplomatic science has been investigated.

Keywords: Ahdname, Treaty, Diplomacy, Ottoman Diplomatics.

¹ Arş. Gör. İstanbul Medeniyet Üniversitesi, busra.aktas@medeniyet.edu.tr, ORCID: 0000-0001-9934-3908.

Başvuru Tarihi (Received): 15.06.2022 **Kabul Tarihi** (Accepted): 24.10.2022

Giriş

Osmanlı ve Avusturya ilişkilerinde ilk resmi temas XVI. yüzyılın başında önce elçi Hans von Thurn ve ardından ikinci elçi olarak Freiherr von Konigsegg'in İstanbul'a gönderilmesi ile gerçekleşmiştir. İlk elçinin İstanbul'daki faaliyetleri ile ilgili pek bilgimiz bulunmamakla birlikte Konigsegg'e verilen talimatlar içerisinde Osmanlılara bir ittifak teklifi ile birlikte ticaretle alakalı taleplerin de bulunduğu bilinmektedir (Teply ve Baykal, 1969: 248-249; Arıkan, 1984: 197). Her ne kadar ilk diplomatik temaslar Mohaç'tan yaklaşık çeyrek yüzyıl öncesine tarihlense de bu savaş neticesinde Osmanlılar ve Habsburglar komşu hale gelmiştir. Bu gelişme sonucunda taraflar arasında esas amacı Macaristan topraklarının hâkimiyeti olan uzun ve zorlu mücadeleler patlak vermiş, bunun bir neticesi olarak da diplomatik süreçler yoğunlaşmıştır. Taraflar arasındaki diplomatik ilişkilere dair en eski belge Kanuni Sultan Süleyman'ın I. Ferdinand'a yazdığı 1527 tarihli namedir. Ne yazık ki bu belge bu gün mevcut olmamakla birlikte bu namenin Tercüman Yunus Bey tarafından İtalyanca olarak yazıldığı bilinmektedir (Aydın, 2007: 49; Güzel, 1994: 1000). Bu mektupla başlayan ve Zıtvectorok Barış Antlaşması'na kadar geçen süreçte bu iki devlet arasında Osmanlı Devleti'nin Habsburg Hanedanı'na göre daha kuvvetli bir müzakere pozisyonuna sahip olduğu bir diplomatik ilişkiler dönemi başlamıştır (Savaş, 2002: 555-557).

Mohaç Muharebesi ile Macaristan'ın Osmanlı hâkimiyeti altına girmesi akabinde başlayan anlaşmazlıklar, yapılan müzakereler sonucu 22 Haziran 1533 tarihinde taraflar arasında ilk antlaşmanın yapılması ile neticelenmiş ve çözüme kavuşmuştur. Bu antlaşmaya göre Kanuni Sultan Süleyman, Macaristan'ın kuzeyinde Ferdinand'ın elinde bulunan topraklar üzerindeki egemenliğini kabul etmiş; Ferdinand ise Macaristan toprakları üzerindeki iddialarından vazgeçerek Zapolya'yı Osmanlı vasalı olarak tanımıştır. Böyle bir tarihsel akış içinde Osmanlı-Avusturya arasındaki ilk antlaşma yapılmıştır. (Gökbilgin, 1979: 113-116; 1970: 22-24. Petritsch'e göre bu antlaşma şifahi olarak kalmış, yazılı hale getirilmemiştir. Bkz. Petritsch, 1991: 14). Günümüze herhangi bir şekilde orijinali yahut tercümesi ulaşmayan bu antlaşma Osmanlı-Avusturya ilişkileri açısından ilk olması hasebiyle büyük önem taşımaktadır.

Taraflar arasında 1533 yılında yapılan ilk antlaşmanın ardından Zapolya'nın 1540 yılında ölümüne kadar Macar toprakları konusu, dolayısıyla Avusturya ilişkileri Osmanlılar için askıya alınmıştır. Zapolya'nın ölümüyle Ferdinand'ın Macar tahtının kendisine ait olduğu iddiasıyla tekrar Budin'e girmesi bu meseleyi tekrar Osmanlıların gündemine taşımış ve toplanan harp divanında Ferdinand'a karşı bir sefere çıkılmasına karar verilmiştir. (Gökbilgin, 1979: 119-120). 1541'de Budin'in geri alınarak beylerbeyliği statüsüne alınması ve çevresindeki Peçuy, Şikloş, Estergon, Tata ve İstolni Belgrad gibi mevkiilerin fethi ile bu eyaletin güvenliğinin sağlanması takip eden üç yıl boyunca Macaristan toprakları üzerindeki savaşı durdurmuş ve Ferdinand'ı barış için gayret göstermeye sevk etmiştir. İran ile savaş ihtimalinin bulunması padişahı Avusturya'ya karşı bir müddet düşmanca hareket etmekten alıkoymuştur. 1546 yılı sonlarında başlayan müzakereler Kanuni Sultan Süleyman'ın Avusturya ile barışı kabul ederek 19 Haziran 1547 tarihinde 5 yıllık bir ahidname vermesine kadar sürmüştür. Avusturya'ya 30.000 dükalık vergi² mükellefiyeti getirerek Osmanlılar lehine mali hükümler içeren bu ahidnamenin uzun vadede Ferdinand'ın elinde bulundurduğu toprakların sınırlarında bir savunma hattı oluşturması sebebiyle Avusturya için daha elverişli olduğu müşahede edilmektedir. (Gökbilgin, 1979: 119-131; 1970: 32-34; Emecen, 2002: 512; 2022: 380-381; Tracy, 2016: 146).

² Barışın en mühim özelliği olan Osmanlılara ödenecek olan 30.000 dükalık haraç taraflar arasında farklı şekillerde telakki edilmiştir. Kanuni Sultan Süleyman bu meblağı kendisine ait olan toprakların karşı tarafa devri sebebiyle ödenen klasik bir "haraç" olarak görmekteydi. Ferdinand ise bu miktarı daha çok bir "iltizam", ödenmesi gereken bir arazi vergisi olarak algılıyordu (Emecen, 2022: 381-382). Bu konuda oldukça detaylı bir çalışma için Bkz. (Özsoy, 2015: 263-267).

Kanuni Sultan Süleyman tarafından Avusturya'ya ilk ahidname verildikten sonra sınır problemleri tamamen çözülmeyiş de denizlerdeki donanma faaliyetleri bir süreliğine durmuştur. Sultan Süleyman bu tarihten sonra İran üzerine sefere çıkmış (1548-1549), padişahın bu meşguliyeti Erdel'deki hadiseler sebebiyle sekteye uğramıştır. General Goivanni Battista Castaaldo kumandanlığında bir Habsburg kuvvetinin Erdel'e girmesi üzerine Tuna havzasında yeniden harekete geçilmiştir. Bir dizi harekât sonucunda Erdel ve esasen Budin'in güvenliği sağlanmıştır (Tracy, 2016: 146; Gökbilgin, 1955: 71-74; Emecen, 2022: 508; Maxim, 2012: 94).

Erdel'de bu hadiseler yaşanırken Ferdinand Rüstem Paşa'ya yazdığı 1551 tarihli mektubunda bu vaziyet hakkında sorumlu olmadıklarını ve hem Macar arazisinde hem Akdeniz'de düşmanlığa son verilerek yeniden sulh ortamının oluşturulması için elçi göndermeyi arzu ettiğini beyan etmektedir (Gökbilgin, 1955: 72-73). 1553 yılından sonra Macaristan topraklarındaki mücadeleler bir nebze durulmuş, Ferdinand'ın müzakere yoluna gittiği görülmüştür. İlk olarak 1 Mart 1553'te yapılan mütarekenin ardından taraflar arasında uzun yıllar süren bir müzakereler dönemi başlamıştır. Bu döneme ait günümüze ulaşmış 1559 tarihli bir ahidname taslağı mevcuttur (Schaendlinger ve Römer, 1983: 59-62). Bu belge ile ilgili Busbecq'in yapmış olduğu müzakereler (Bu konu ile ilgili Bkz. Tracy, 2014: 195-206) sebebiyle bazı bilgiler bulunmakla birlikte kaynaklar genellikle belgeden bahsetmezler. Takip eden yıllarda süregelen hudut hadiseleri ile karşılıklı tecavüzler barışın tesisini geciktirdiyse de nihayet 1 Haziran 1562 tarihinde Avusturyalılara bir ahidname daha verilmiştir (Jorga, 2017: 60-62; Gökbilgin, 1979: 143-144; 1955: 76-77).

Avusturya'ya 1562 tarihli ahidnamenin verilmesi Balkanlarda kısa süreli bir durgunluk meydana getirdiyse de sınırlardaki olaylar devam etmiş, Macaristan'daki birtakım yerler hakkındaki sorunlar pratikte giderilememiştir. Ferdinand kendisi için asimetrik koşullarda uzun yıllar süren ve sonunda da vazgeçmek zorunda kaldığı mücadelesinin ortadan bu şekilde kalkmasından kısa bir süre sonra hayatını kaybetmiştir. Bu ahidnamenin verilmesi sürecindeki yazışmalar Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri'nde bulunan 6 Numaralı Mühimme Defteri'nde mevcuttur. Ferdinand'ın ölümü dolayısıyla Maximilian'a yazılan name-i hümayunda dostluğun devamı arzu ediliyorsa bunun bir mektupla bildirilmesi hususu ifade edilmektedir (6 Numaralı Mühimme Defteri, 1995: 34). Yine aynı defterde kayıtlı başka bir name-i hümayun Maximilian'ın kendisi ve kardeşleri adına ahidnameyi teccid talebinin Komaran'daki verginin ödenmesi şartıyla kabul edileceğini bildirmektedir (6 Numaralı Mühimme Defteri, 1995: 186-187). Ayrıca Sadrazam Semiz Ali Paşa İstanbul'daki Avusturya elçisi Albert von Wyss'i huzuruna çağırarak hem iki yıllık verginin tediyelerini hem de ahidnamenin kalan süre için teccidi hususunu gündeme getirmiştir. Kanuni'nin Ferdinand'ın oğlu ve halefi Maximilian'ın cülusunu tebrik için Viyana'ya gönderdiği Bali Çavuş aracılığıyla da ahidnamenin yenilenmesi hususundaki Avusturya'nın tutumunu sordurduğu bilinmektedir. Bu şartlar altında taraflar arasındaki sulh teccid edilmiş, Kanuni Sultan Süleyman'ın sağlığındaki son Avusturya ahidnamesi 1565 yılında verilmiştir (Jorga, 2017: 62; Gökbilgin, 1966: 1; 1979: 147; Uzunçarşılı, t.y.: 409).

XVI. yüzyıl boyunca Osmanlılar ve Habsburglar arasındaki sorunlar yenilenen ahidnamelere rağmen bitmemiş, barış görüşmeleri sürerken bir yandan da askeri harekât ve ihlaller devam etmiştir. Erdel'deki olaylar gün geçtikte tırmanmış ve Erdel prensinden Osmanlılara gönderilen mektuplarda Erdel'in tamamen imparatorun eline düşmesi tehlikesinden sıkça söz edilmiştir. Bu hadiseler sebebi ile Bosna beylerbeyi Sokollu Mustafa Paşa harekete geçerek Krupa ve Novi'yi ele geçirmiştir. Maximilian ise bir taraftan savaş hazırlıklarına devam ederken diğer taraftan diplomatik teşebbüslerde bulunmuştur. Bu teşebbüsleri yürütmek için İstanbul'da bulunan Macar asıllı elçi Hosszuthoty'nin ihtilafli konulara çözüm hususunda tatminkâr bulunmayan elçiliği ve gelirken Avusturya'nın ödemesi gereken vergiyi getirmemiş olması Avusturya'ya karşı yeni bir sefer kararı alınmasına sebep olmuştur (Gökbilgin, 1966: 1-5; 1979: 147; Emecen, 2002: 519-520; Jorga, 2017: 64-68; Uzunçarşılı, t.y.: 409-410).

Yaşının ilerlemesi ve bozulan sıhhati sebebiyle 10 yıldan fazla zamandır sefere çıkmayan Kanuni Sultan Süleyman Avusturyalıların müstahkem kaleleri olan Zigetvar ve Eğri kalelerini alarak Macaristan'daki Habsburg mukavemetini kırmak üzere son seferine çıkmıştır. 1 Mayıs 1566'da İstanbul'dan hareket eden Sultan Süleyman ve ordusu Ağustos ayı başlarında Zigetvar muhasarasına başlamıştır. İyi korunan bu kalenin muhasarası 1 aydan fazla sürmüş ve büyük kayıplar verilmiştir. Nihayet 7 Eylül günü kale düşmüş, ancak bir önceki gece Sultan Süleyman vefat etmiştir. O esnada Anadolu'da bulunan Şehzade Selim acilen İstanbul'a çağrılarak tahta çıkmıştır. Belgrad'a kadar gelerek orduyu karşılayan II. Selim kapıkulu askerine cülus bahşişi dağıtmıştır. Yeni sultanın ülkesine dönmesinden sonra 1567 yılı başında Avusturya imparatoru hem cülus tebriki, hem de sulh görüşmeleri için elçilerini yeniden görevlendirmiş, o ana kadar İstanbul'da savaş esiri olarak tutulan elçiler huzura kabul edilmiştir. Hudut kaleleri, arazi taksimi ve oralardaki reayanın vergilerine dair konuların 14 celse ve 7 ay süren müzakereler sonucunda Avusturya'ya 29 Şubat 1568 tarihli bir ahidname verilerek taraflar arasında yeniden sulh tesis edilmiştir (Gökbilgin, 1966: 6; 1979: 147-148; Jorga, 2017: 64-68; Uzunçarşılı, t.y.: 498-499; Tracy, 2016: 199).

1568 ahidnamesi ile taraflar arasındaki fiilî savaş durumu sona ermiş, Avusturya ile ilişkilerin durgun bir hüviyete bürünmesiyle Osmanlılar ülkenin diğer sınırları ile ilgili harekete geçmek için müsait bir durum bulmuşlardır. Bu sayede II. Selim döneminin en önemli hadisesi olan Kıbrıs'ın fethi gerçekleşmiş ve Doğu Akdeniz'de Osmanlı hâkimiyeti kati suretle tesis edilmiştir (Turan, 1966: 436-438).

Bu ahidnameden sonra Osmanlı-Avusturya ilişkilerinde bazı önemsiz hudut hadiseleri dışında kayda değer bir gelişme yaşanmamıştır. 1571 yılında Erdel prensi Janos Sigismund'un ölümü dolayısıyla yeniden ortaya çıkan Erdel tahtı meselesi kısa süreliğine Avusturya ile ilişkilerde bir gerginlik meydana getirmiş; herhangi bir savaş ilanını olmaksızın karşılıklı çatışmalar baş göstermiştir. Avusturya-Rus işbirliğine karşı Osmanlıların Fransızlarla ittifak hâlinde iki farklı adayı desteklediği taht mücadelesi süreci Osmanlıların desteklediği Stephan Bathory'nin Erdel prensi olması ile sonuçlanmıştır. Bu meselenin ortadan kalkmasından sonra taraflar arasında en önemli çatışma nedeni 1568 tarihli ahidnamenin Türkçe metni ile bu metne ait Latince çeviri arasındaki farklılıklar dolayısıyla bazı sınır köyleri ile alakalı ortaya çıkan anlaşmazlıklar olmuştur. Bu anlaşmazlıkların giderilmesi amacıyla Kral Maximilian İstanbul'da bulunan elçileri vasıtasıyla 1576 yılı itibarıyla geçerlilik süresi dolacak olan 1568 tarihli ahidnamenin süresini uzatma talebinde bulunmuştur. Uzun bir müzakere sürecinin ardından Sultan II. Selim bu talebi kabul etmiş ve 1576 yılından itibaren geçerli olmak üzere 1574 yılında bir ahidname hazırlatmıştır (Bu süreç hakkında detaylı bilgi için Bkz. Tracy, 2021: 90-97)

1574 tarihli bu ahidnamenin varlığını birçok kaynak teyit etmekle birlikte Osmanlı-Habsburg ilişkilerine dair güncel çalışmalarda ahidnameye dair herhangi bir metin ya da belgenin günümüze ulaşmadığı bildirilmiştir. Ancak bu ahidnamenin Mühimme defterlerinde yer alan bir sureti hiçbir değerlendirmeye tabi tutulmaksızın Yusuf Alperen Aydın'ın yüksek lisans tezinde yayınlanmıştır (Aydın, 2001: 90-92).

Bu ahidname ile ilgili olarak Jorga (2017: 251-22) ve Kütükoğlu (1979: 622) Sultan III. Murad tarafından onaylandığını bildirmişlerse de bu ahidnamenin II. Selim tarafından tanzim ettirildikten sonra onaylanarak Avusturya'ya gönderilmek üzere gerekli hazırlıkların yaptırıldığı arşiv kaynaklarınca teyit edilmektedir. 1574 tarihli ahidnamenin 26 numaralı Mühimme Defteri'nde (26 Numaralı Mühimme: 313-315) "*Beç kralına yazılacak ahdnâme-i hümayun suretidir*" başlığı ile yer alan olan suretindeki muamele kayıtları bu açıdan son derece aydınlatıcıdır. *Yevmü'l-erba'a fi 25 sene 982 Tercüman Mahmud'a verildi*³ ve *Altın kozalak ve serâser kese ile fi 6 Şa'bani'l-*

³ Jorga, Tercüman Mahmud'un 1574 yılı sonunda ahidname ile birlikte Prag'a geldiğini ve hatta burada vefat ettiğini haber vermektedir (Jorga, 2017: 251).

*mu'azzam sene 982*⁴ şeklindeki bu kayıtlar Sultan II. Selim'in vefatından yaklaşık 1 ay öncesine tarihlenmektedir.

Ahidnamenin Avusturya'ya ulaştığını Sultan III. Murad'ın Avusturya'ya vermiş olduğu 1575 tarihli yeni bir ahidname vasıtasıyla öğrenmekteyiz. Jorga'nın eserinde (2017: 252) 22 Kasım 1575 tarihinde onaylandığı ifade edilen ahidname Sultan III. Murad'ın vermiş olduğu ahidnamedir. II. Selim'in vefatından yaklaşık 1 yıl sonra düzenlenen bir mühimme kaydında tespit edilen ahidname sureti gelişmelerin seyri ve daha önceki belgeye atıf yapmış olması dolayısıyla önemli bir bilgi kaynağıdır. Aydın (2001: 96-98) tarafından yayınlanan bu belge olayın mahiyetini ve gelişmeleri değerlendirmek bakımından önemli bilgiler vermektedir. 27 Numaralı Mühimme Defteri'ndeki (27 Numaralı Mühimme: 105-107) “*Beç kralına yazılan mücedded ahdnâme-i hümayun suretidir*” başlıklı kayıt 1575 tarihli ahidnamenin suretidir. *Fî'l-yevmi's-sâlis 19 şehri Şa'bani'l-mu'azzam sene 983 be-makam-ı Kostantiniyye* kayıtları mevcut olan bu ahidname suretinde 1574 tarihli ahidnameye dair açıklamalar şu şekilde yer almaktadır:

“mâbeynde mün'akid olan sulh u salâhda meşrut olan vergi ile David Ugnad nam mu'teber elçiniz gönderip merhûm ve mağfurun-leh babam Sultan Selim Han aleyhi'r-rahme ve'l-gufrân ile vâki' olan emn u emân ve sulh u salâhın sekiz yılı tamam oldukda merhûm babam tâbe serâhu zamanında yine virgünizi virmek şartıyla ve ba'zı şurût-ı uhûd ile on yıla değin mâbeyn sulh üzere olmasın rica ettiğinizde sekiz yıla değin sulh u salâha ruhsat verilip merhûm ve mağfurun-leh babam nevvera'llâhu merkaduhu ahdnâme-i hümayûnların inâyet edip ol esnâda irâdet-i sübhânî ve meşiyet-i yezdânî mukâreneti ile serîr-i saltanat-ı sa'âdet-masîr-i hâkânî ve taht-ı sa'âdet-baht-ı hüsvânî cenâb-ı celâdet-me'âbıma müyesser ve mukadder olmağla iltimas ve istid'ânız muktezâsınca ve kâ'ide-i kadîme-i hâkânî mucibince ben dahi merhûm babam tâbe serâhu verdiği ahdnâme-i hümayûnda ma'hûd ve mestur olan şerâit ile kabul edip ol bâbda sana nâme-i hümayûnum inâyet ettiğim ecilden”

Yukarıda Sultan III. Murad'ın ahidnamesinde de ifade edildiği üzere bugün elimizde mevcut 1574 tarihli ahidname Sultan II. Selim tarafından verilmiş ve yine kendisi tarafından onaylanarak Avusturya'ya gönderilmiştir. Kısa bir süre sonra Sultan II. Selim vefat etmiş ve yerine tahta çıkan Sultan III. Murad Avusturya'dan gelen talep üzerine babası Sultan II. Selim'in vermiş olduğu 1574 tarihli ahidnameyi tecdiden 1575 tarihli yeni bir ahidname vermiştir. 22 Kasım 1575 tarihinde Sultan III. Murad tarafından onaylanan işte bu yeni ahidnamedir. Bu belge Sultan II. Selim'in vermiş olduğu ahidnamenin Sultan III. Murad tarafından onaylandığına dair literatürde yer alan karışıklığı gidermesi bakımından son derece önemlidir. “*Beç kralına yazılan mücedded ahdnâme-i hümayun suretidir*” başlığı bu belgenin 1574 tarihli ahidnamenin tecdidi mahiyetinde ilkinden farklı ve yeni bir ahidname olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

1. Ahidname Metinlerinin Neşirleri Hakkında Bilgiler

Osmanlı-Avusturya ilişkileri çok sayıda araştırmacı tarafından farklı yönleri ile ele alınmış, hatta doğrudan bu ahidnameler üzerine birçok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalarda ahidnamelerin orijinallerine veya suretlerine ait metinler yayınlanmış, bu yayınlar mütevazı bir külliyat meydana getirmiştir. XVI. yüzyıl Avusturya ahidnamelerine ait metinlerden günümüze ulaşanlarının yayınları hakkındaki bilgiler aşağıda derlenmiştir.

⁴ Ahidnameler genellikle altın kozalak ve serâser denilen altın ve gümüş telle dokunmuş bir kese içerisinde gönderilirdi. Kesenin ağzı sim kordonla bağlandıktan, kordonun uçları kovağın karşılıklı deliklerinden geçirildikten sonra içine eritilmiş kırmızı mum dökülür, üzerine de mühr-i hümayun (sonraları devlet arması ve padişahın tuğrası) basılırdı. Kozalaktan çıkan, uçları püsküllü kordonlara da birkaç düğüm atılırdı. Bu tür önemli belgelerin gönderilmesi sırasında çavuşlar veya tercümanlar refakat ederek belge ilgili ülkeye ulaştırılırdı. (Bozkurt, 2002: 232).

1547 ahidnamesinin orijinali ne yazık ki günümüze ulaşamamıştır. Şimdiye kadar bu ahidnameye ait metne Feridun Bey'in meşhur eseri *Münşe'âtü's-Selâtin* vasıtasıyla erişilmiş ve ilgili yayınlarda hep bu metin kullanılmıştır (Feridun Bey, 1858: 76-78). Bunun dışında bu metnin ayrıca Kanuni Sultan Süleyman devri kanunlarını derleyen bir mecmuada da suretine rastlanmaktadır. Bu nüshanın yer aldığı, farklı bir hat ve kalemle sonradan eklendiğini tahmin ettiğimiz *Kanunnâme ve Hutût-ı Hümayûn ve Nâme-hâ-yı Hümayûn mürâsele bi-etrâf* başlıklı mecmuada tarih bulunmamaktadır. (Beyazıt Yazma Eser Kütüphanesi, Veliyüddin Efendi 1970, 145b-148b). Bu metin Osmanlı-Avusturya ilişkilerine dair günümüze ulaşan en eski ahidname nüshası/suretidir.

XX. yüzyılın başında Osmanlı hukuk belgelerine dair bir derleme olarak hazırlanmış olan *Külliyât-ı Kavanin* adlı eserde bu belge "Hükümet-i seniyyeye senevî 30.000 Macar altını verilmek üzere beş sene müddetle idâme-i sulh ve salaha dair Macar kralı Ferdinand ve biraderi İspanya kralı Charles-Quint ile Dersâadet'te münakid muâhedename" başlığı ile yer almaktadır (Karakoç, 2006: 5).⁵

E. D. Petritsch'in Viyana Devlet Arşivleri'ndeki Osmanlı belgelerine dair katalog mahiyetindeki eserinde Kanuni Sultan Süleyman ile I. Ferdinand ve V. Charles arasında beş yıllık barış ve ateşkes başlığı ile verilmiş olan bu ahidnamenin içerik bilgisi ve ilgili neşriyata dair bilgiler mevcuttur (Petritsch, 1991: 50-51). Metnin transkripsiyonu ilk olarak Yusuf Alperen Aydın tarafından hazırlanan bir yüksek lisans tezinde yer almıştır (Aydın, 2001: 67-70). Daha sonra aynı metin Uğur Kurtaran'ın önce yüksek lisans tezi olarak hazırlayıp ardından kitaplaştırmış olduğu çalışmasında kullanılmıştır (Kurtaran, 2009: 47-50).⁶

Kanuni Sultan Süleyman dönemine ait 1559 tarihli ahidname taslağı bugün Viyana Devlet Arşivi'nde (Haus-, Hof- und Staatsarchive) mahfuzdur. Bu belgeden Anton Schaendlinger'in 1983 yılında Kanuni dönemine ait 36 belgeyi yayınladığı çalışması vasıtasıyla haberdar olmaktadır. Bu belgeye Schaendlinger, çalışmasında hem transkripsiyonu hem de tıpkıbasımı ile yer vermiştir (Schaendlinger, 1983: 59-62). Schaendlinger belgenin üst kısmında yazılı olan "*ahdnâme-i hümayûnun suretidir*" başlığı nedeniyle bu belgeyi ahidname sureti olarak değerlendirmiş olmakla birlikte V. L. Ménage, 16. yüzyıl Osmanlı belgelerinin rükünleri üzerine yazdığı makalede söz konusu belgenin Busbecq'in müzakereleri sırasında Osmanlılar tarafından önerilmiş olan bir ahidname taslağı olduğunu ortaya koymuştur (Ménage, 1985: 284-285).

Sultan II. Selim'in Avusturya'ya verdiği 1562 tarihli Avusturya ahidnamesi günümüze ulaşan en eski Türkçe Avusturya ahidnamesidir. Bu ahidname Viyana Devlet Arşivi'nde muhafaza edilmekte olup ilk kez Schaendlinger'in eserinde yayınlanarak ilim âlemine tanıtılmıştır (Schaendlinger, 1983: 67-70). Schaendlinger'in metnine daha sonra Y. Alperen Aydın (2001: 71-76) ve Uğur Kurtaran (2009: 53-57) Osmanlı-Avusturya ahidnamelerini ana kaynak olarak kullandıkları çalışmalarında yer vermişlerdir. Son olarak Yusuf Yıldız, Kanuni dönemi Osmanlı-Habsburg ilişkilerine dair eserinde bu belgenin transkripsiyonu ve tıpkıbasımını yayınlamıştır (Yıldız, 2013: 263-275).

⁵ Buradaki bilgilere göre Noradounghian'ın (1897: 30-31) Osmanlı ahidnamelerini ihtiva eden katalog mahiyetindeki eserinde Edirne'de verildiği belirtilmiş olan bu ahidnamenin Feridun Bey münşeatında mevcut Türkçe metne göre ise İstanbul'da hazırlandığı yazılıdır. Ayrıca "Türkçe metinde tarih sehven 1545'tir" bilgisi mevcuttur. Birbirinden ufak farklılıklar ihtiva eden mevcut iki metin incelendiğinde Feridun Bey münşeatına ait metinde Hicri tarihle birlikte 1545 tarihi verilmiş olmakla birlikte yeni tespit ettiğimiz Kanunname'de yalnızca Hicri tarihin bulunduğu görülmektedir. Bu durum Miladi tarihin asıl metinde bulunmadığı, ahidnameden suretin çıkarılması sırasında bu tarihin yanlış olarak ilave edildiği veya bu iki mecmua yazarının farklı nüshalar gördükleri kanaatini doğrulamaktadır. Bunun yanında her iki nüshada da yer bilgisi İstanbul olarak verilmiştir.

⁶ Bu eserde metin bilgisi olarak her ne kadar Feridun Bey'e atıf yapılmış olsa da yapılan okuma hataları metnin Y. Alperen Aydın'ın tezinden alındığını göstermektedir.

II. Selim tarafından Avusturyalılara verilen ikinci ahidname 1565 tarihli olup Viyana Devlet Arşivi'nde muhafaza edilmektedir. Bu ahidname de ilk kez Schaendlinger tarafından yayımlanmıştır (Schaendlinger, 1983: 87-90). Bu ahidnamenin 1995 yılında Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri tarafından yayımlanan 6 Numaralı Mühimme Defteri'ndeki (6 Numaralı Mühimme, 1995: 444-447) suretini Aydın, Osmanlı-Habsburg ahidnamelerine dair 2001 yılında hazırladığı yüksek lisans tezinde kullanmıştır (Aydın, 2001: 76-80). Sonrasında Kurtaran aynı metni kendi çalışmasında değerlendirmiştir (Kurtaran, 2009: 63-66). Bu ahidnamenin verilmesi için ön şart olan gecikmiş vergilerin teslim edildiğine dair birtakım belgeler de yine daha önce yayınlanarak ilim dünyasına kazandırılmıştır.⁷

1568 ahidnamesinin orijinali ne yazık ki günümüze ulaşmamış olmakla birlikte bu ahidname sureti Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi'nde bulunan Düvel-i Ecnebiye defterleri (Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Osmanlı Arşivi, Bab-ı Âsafî, Düvel-i Ecnebiye Defterleri, Nemçe Ahidname Defteri, 57/1, 1-3), Münşe'âtü's-Selâtin (Feridun Bey, 1858: 96-100) ve Osmanlı Devleti'nin yabancı devletlerle yapmış olduğu antlaşmaları derleyen Muâhedât Mecmuası (Muâhedât Mecmûası, 2008: 60-65) vasıtasıyla bilinmektedir. Bu metinler daha önce Aydın (2001: 81-87) ve Kurtaran (2009: 69-72) tarafından neşredilmiştir. Ayrıca bu ahidnamenin Viyana Devlet Arşivi'nde birtakım eksiklikleri havi bir sureti daha yakın zamanda tespit edilmiştir.⁸

1574 tarihli ahidnameye dair bazı belgeler daha önce bu konuda çalışma yapmış araştırmacılar tarafından tespit edilirse de hem herhangi bir değerlendirmeye tabi tutulmayı hem de orijinal ahidnamenin bulunmayışı sebebiyle dikkat çekmemiştir. Ahidnamenin orijinali yakın zamanda tarafımızca British Library'de (British Library, Asian & African Studies Collections, Lansdowne MS 23) tespit edilmiştir. 1574 tarihli bu ahidnamenin 26 numaralı Mühimme Defteri'nde bulunan sureti (Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Osmanlı Arşivi, 26 Numaralı Mühimme Defteri, ss. 300-302) daha önce Y. Alperen Aydın tarafından transkribe edilmiştir (Aydın: 2001: 90-92). H. 25 Recep 982/ M. 10 Kasım 1574 tarihli bu kayıt "*Beç kralına yazılacak ahidnâme-i hümayûn suretidir*" başlığını taşımaktadır ve orijinali tarafımızca tespit edilmiş olan ahidnamenin bir suretidir. Bu iki metin arasında çok az sayıda ve önemsiz fark bulunmaktadır.

2. Ahidnamenin Diplomatik Hususiyetleri

XV. yüzyıldan itibaren bazı rükün ve şartları ihtiva eden sistematik bir form üzerine inşa edilen Osmanlı ahidnameleri XVI. yüzyıl itibariyle gelişerek klasik formunu kazanmıştır. Klasik bir Osmanlı ahidnamesi Giriş Protokolü, Vesikanın Muhtevası ve Son Protokol olarak üç ana başlık altında toplanan ve Davet (Invocatio), Nişan Formülü, Unvan (Intitulatio) Tuğra (Legitimatîo), Elkab (Inscriptio), Nakil/İbلاغ (Expositio/Narratio), Ahidname Maddeleri, Yemin (Sanctio), İtimad Formülü (Corroboratio), Tarih (Datatio) ve Mahall-i Tahrir (Locatio) olarak adlandırılan temel rükünlerden oluşmaktadır. XVI. yüzyıla ait ahidnamelerin çok büyük bir çoğunluğu bu rükünlerin tamamını ihtiva etmekteyse de bazı rükünlerin ihmal edildiği belgeler de mevcuttur. Bazı farklılık ve eksiklikler yalnızca bir belgeye has bir durum olabileceği gibi, devletler bazında ortaya çıkan farklılıklar da mevcuttur. Örneğin Venedik ve Fransa ahidnamelerinin vazgeçilmez bir rükünü olan Nişan Formülü Avusturya ve Lehistan ahidnamelerinde herhangi bir şekilde yer almamaktadır. İncelememize konu olan 1574 tarihli Avusturya ahidnamesi rükünleri bakımından

⁷ 6 Numaralı Mühimme'de (1995: 436-438) yayınlanan bir name-i hümayun sureti ile Schaendlinger'in (1983: 94-95) yayınladığı nişan-ı şerif verginin ödendiğini gösteren resmi kayıtlardır. Bu belgelerden Schaendlinger'in yayınladığı nişan-ı şerife mühimme defterleri arasında rastlanmamıştır. Ayrıntılı bilgi için Bkz. (Kolçak, 2013: 323-324).

⁸ Viyana'daki suretin üslup ve kelime farklılıklarından anlaşıldığına göre bu belgenin ahidnamenin aslından suret alınarak hazırlandığı görülmektedir. Kelimelerdeki yazım hataları bir Osmanlı kâtibince yapılabilecek yazım hataları değildir. Bu bağlamda bu hatalar muhtemelen kopyalama sırasında okunamayan kelimelerden kaynaklı meydana gelmiştir. Bu ahidname metni Muâhedât Mecmûası'nda (2008: 63-65) 1563 tarihi ile kayıtlı ahidname sureti ile birebir örtüşmektedir. İki ahidname metni arasındaki 1565 tarihli ahidname ise tamamen farklı bir metin inşa tarzına sahiptir.

değerlendirildiğinde XVI. yüzyılda Avusturya'ya verilmiş olan diğer ahidnameler gibi Nişan Formülü dışındaki tüm rükünleri ihtiva etmektedir.

1574 tarihli Avusturya ahidnamesi Charles Rieu'nun hazırlamış olduğu British Museum Türkçe Yazmalar kataloğunda yaklaşık olarak 168 cm uzunluğunda, 36 cm genişliğinde ve Divani hatla 24 cm alanda yazılı 21 satırdan oluşan bir rulo biçiminde tavsif edilmektedir (Rieu, 1888: 78). Ahidnamenin genel görünümü incelendiğinde yazılı kısmın Osmanlı belgelerinde görmeye alışık olduğumuz aksine sayfanın en üstü itibari ile başladığı dikkat çekmektedir. Bu görünüm belgenin *Davet (invocatio)* formunun bulunduğu üst kısmının tahrip olduğu veya kesilerek çıkarıldığı izlenimini vermektedir. Belgenin kalan kısmında da üst kısımlar hem sağ hem de sol köşelerden ciddi şekilde tahrip olduğu için baş kısmının da tahrip olduğu kanaati güçlenmektedir.

Yukarıda ifade edildiği üzere söz konusu tahribat dolayısıyla belgenin en üstünde altın mürekkeple yazılmış bulunan iki satırın okunması güçleşmektedir. Bu iki satır uzun yıllar hatalı olarak *İkinci Davet* rüknü olarak düşünülmeyle birlikte esasen *Unvan (intitulatio)* rüknünün ayrılmaz bir parçasıdır. Ancak XVI. yüzyıl boyunca Allah ve peygamberin adının padişahın tuğrasının altında yazılmasından kaçınmak için bu ifadelerin sembolik olarak tuğranın üst kısmına stilize biçimde yazılması şeklinde bir uygulama benimsenmiştir. Bu bölüm *Sadakat Formülü (formula devotionis)* olarak adlandırılmış bir alt bölümdür ve onursal bir yükseklik ifade etmesi bakımından tuğranın üzerine çıkarılmıştır (Ayrıntılı bilgi için Bkz. Ménage, 1985: 285-292). Bu yazım ve ifade biçimi Osmanlı ahidnamelerinde ilk kez 1525 tarihli Lehistan ahidnamesinde 4 satırlık son derece gelişkin bir formda karşımıza çıkmaktadır (Kołodziejczyk, 1999: 12-13). 1574 tarihli Avusturya ahidnamesinde günümüze ulaşmış eksik iki satırı bulunan bu bölümde *Menbâ 'u'l-lütf ve 'l-kerem olan enbiyâ / Muhammed rasulu'llahın salla'llah u aleyhi ve sellem teslimen kesîrân mu'cizât-ı kesir* kelimeleri okunabilmektedir.

II. Selim devrinin son ahidnamesi olan bu belgenin orijinallik ve otantikliğinin en önemli göstergesi olan *Tuğra (legitimatio)* altın mürekkeple gayet muntazam bir şekilde çekilmiştir. Herhangi bir tezyinatı bulunmayan bu *Tuğra* son derece sade bir formdadır. Literatürde bu belgenin onaylanmasına dair yer alan karışıklığı gidermede Sultan II. Selim'e ait bu tuğranın varlığı da önemli bir delildir. Zira, Osmanlılarda hiçbir zaman için padişahın kendi tuğrası dışında bir tuğra ile belge düzenlenmemiştir.

1574 tarihli bu ahidname Tuğranın ardından doğrudan *Unvan (intitulatio)* formülü ile başlamaktadır. Bu formülde 5 satır boyunca Anadolu, Rumeli, Arap yarımadası ve Kafkasya topraklarında hüküm sürülen yerlerin uzun bir listesi verilmektedir. Sultan II. Selim'in hükümlerlik sahasını son derece geniş bir şekilde tanımlayan bu unvan *Tımışvar, Budun ve sâir vilayet-i Üngürüs*'ün de dâhil edildiği görülmektedir. Bu ahidname dışında bu yerler yalnızca 1559 tarihli ahidname taslağında bulunmaktadır. Bu durum zikredilen yerlerin unvana eklenmesinin özel bir amacı olduğu kanaatini doğurmaktadır. Bunun sebebi Habsburglarla süregelen Macar toprakları mücadelesinde Osmanlı üstünlüğünün hatırlatılmak istenmesi olmalıdır. Ardından padişahın silsilesinin Sultan II. Murad'a kadar sayıldığı bölüm gelmektedir. Burada II. Selim'in kendisi, babası Kanuni Sultan Süleyman ve dedesi Yavuz Sultan Selim'in isimleri altın mürekkeple yazılmıştır. Takip eden 2,5 satır boyunca padişahın kudretinin ve ülkesinin büyüklüğünden bahisten sonra bu bölüm Osmanlı ahidnamelerinde rastlamadığımız türden "*hamden alâ âlâyihi'l-cezil ve şükren alâ ni'mâyihî'l-cemîl*" şeklinde bir hamd ü sena ile bitmektedir.

Kanuni Devrinden itibaren Avusturya'ya verilen ahidnamelerin en dikkat çekici bölümünü *Unvan* rüknü ihtiva etmektedir. Osmanlı ahidnameleri arasında Avusturya'ya verilmiş olanlarda bu rüknün son derece uzun bir şekilde karşımıza çıkmaktadır. İki taraf arasında mücadele konusu olan stratejik öneme sahip yerlerin padişahın hükümet alanı içerisinde sayılması açıkça bir güç ve

kudret vurgusu olarak değerlendirilebileceği gibi iki devlet arasındaki Avrupa üzerindeki iktidar mücadelesinin de bir yansıması olarak görülebilir.

Akabinde muhatap devlet adamının isminin zikredileceği *Elkab (inscriptio)* kısmına geçiş yapılmaktadır. Avusturya kralı Maksimilian'ın elkabı başında *hâlâ* kelimesi ile birlikte *sen ki Rim halkının güzidesi ve hürmetlisi ve Alaman vilayetlerinin ve Çeh ve İslavin ve Hırvat memleketlerinin imparatorusun ve hâkimi ve Maksimilyanoş kralısın* şeklindedir. Bu ahidnamenin unvan ve elkab rükünlerindeki ifadeler arasında bulunan derin farklılık XVI. yüzyılda Osmanlıların dünyaya ve en önemli rakiplerine bakış açısını özetleyen somut örneklerden biridir.

XVI. yüzyıl Avusturya ahidnamelerinin tamamında Avusturya kralları "*Rum halkının güzidesi, Alaman vilayetlerinin imparatoru ve Çeh ve İslavin ve Hırvat ve sâir yerlerin kralı ve hâkimi*" olarak tanımlanmıştır. 1562, 1565, 1568 ve 1574 tarihli Avusturya ahidnamelerinde bu tanımlamadan önce elkab formülleri bulunmasına karşılık 1574 tarihli ahidnamede herhangi bir elkab formülü kullanılmamıştır.

Padişahın kendisini ve muhatabını tanıttığı protokollerden sonra ahidnamenin veriliş sebebini açıkladığı *Nakil/İblağ (expositio/narratio)* kısmı gelmektedir. Bu kısımda II. Selim, Avusturya kralının muahede hükümlerini düzeltmek ve barış usulünü sağlamlaştırmak (temhid-i kavâ'id-i mu'âhedât ve teşyid-i merâsim-i musâlehât) maksadıyla elçilerle mektup gönderdiğini ifade etmektedir. Mektupta M.1576/H. 983 yılında süresi dolacak olan mevcut ahidnamenin bu tarihten itibaren on yıllığına yenilenmesinin Maximilian tarafından talep edildiği ifade edilmektedir. Mevcut durumun bu şekilde nakledilmesinden sonra belgenin düzenleniş amacını bildirerek bunu muhatabına açıklayan *İblağ (narratio)* bölümü gelmektedir. Bu kısımda ilk olarak padişah Avusturya'nın ödemekte olduğu yıllık 30.000 Macar altını haracın eskiden olduğu gibi ödenmeye devam edilmesi gerektiğini ihtar etmektedir. Ardından Kral Maximilian'ın kardeşlerinin ve kardeşlerinin oğulları ile Erdel voyvodalarının da Eflak ve Boğdan voyvodaları gibi zabt ettikleri yerlerle birlikte ahidname kapsamına alındığı bildirilmektedir.

Daha sonra ahidnamede Avusturya tarafının asıl talebi olan iki devlet arasındaki sınırlarda anlaşmazlık konusu olan birtakım yerlerin tespiti için gerekli talimatın verildiği kayıt altına alınmıştır. Sınırlarda bulunan ve daha önce tespit edilmiş olan sorunlara yönelik Osmanlı padişahınca emirler gönderilen köylere dair teftiş için Budin muhafızı Mustafa Paşa'nın görevlendirildiği, Avusturya tarafından gönderilecek görevlilerin de bu yerleri görüp inceledikten sonra söz birliği sağlanarak buradaki ihtilafların giderilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bu durumun giderilmesinin barış ve dostluğun muhafazası açısından önemine dikkat çekilmiştir. Ayrıca "*işbu emn u emân ale't-tevâlî muhkem ve mukarrer kala deyü rica etdüğünüz i'lâm eyledikleri ecilden iltimâsınız hayyiz-i kabulde vâki' olup*" ifadeleri ile bu barış ve dostluğun ara verilmeksizin devamının Avusturya tarafından talep edilmesi üzerine Sultan'ın bunu kabul ederek ahidnamenin düzenlenme amacını bildirdiği *İblağ (narratio)* bölümünün sona erdiği görülmektedir.

Nakil/İblağ (expositio/narratio) bölümünün tamamlanmasının ardından *Ahdname Maddeleri* bölümüne geçilmiştir. İki maddeden oluşan bu kısmın ilk maddesi sınırlarda ihtilaf konusu olan köyler hususunun çözümüne dairdir. Meselenin Osmanlılar adına Budin muhafızı Mustafa Paşa ile Avusturya'dan gönderilecek olan görevliler tarafından söz konusu yerlerde yapılacak tahkikatla çözümleneceği bildirilmiştir. Ahidnamenin ikinci maddesinde ise önceki ahidnamenin aynen kabul edildiği beyan edilmiştir. Bu maddede Sultan Selim'e ait 1568 tarihli ahidname süresinin 1576 yılı itibarıyla sona ermesinin ardından yenileneceği ifade edilmiştir. Günümüze ulaşmış XVI. yüzyıl Osmanlı ahidnameleri tecdid mahiyetinde bile olsalar önceki ahidnameye ait maddelerin mufassal şekilde yeni ahidnamede tekrar kayıt altına alındığı görülmektedir. Buna karşılık 1574 tarihli bu ahidnamede tecdid edilen ahidnamenin maddeleri tekrar yazılmamış, muhtasar olarak "*sabikâ inâyet olunan ahdnâme-i hümayûnumda mukayyed olan şurut üzere mukaddema verilen ahdnâme tarihi dokuz yüz seksen üç Ramazanının yirminci gününde vâki' olan Yenar ayında*

tamam olduktan sonra ol tarihten girü sekiz yıla varınca ahd u emân tecdid olunup bu ahdnâme-i hümmâyûnu verdim” şeklinde özet bir ifade ile beyan edilmiştir. Benzer bir durum Sultan II. Selim’in Venedik’e vermiş olduğu 1573 tarihli ahidnamede de müşahede edilmektedir. Osmanlı diplomatiğinde yalnızca iki belgede görülen bu özelliği dolayısıyla 1574 tarihli ahidname özel bir konuma sahiptir.

Ahidname maddelerinin kısaca kayıt altına alınmasından sonra Sultan II. Selim ahidname şartlarına Avusturya tarafından uyulduğu sürece 8 yıl boyunca barışın geçerli olacağını bildirmektedir. Ardından ahidnamelere ait en önemli hususiyet olan *Yemin (Sanctio)* rüknü “*eymân-ı şeddâd ile yemin ederim ki yeri göğü yoğ iken var eden perverdigârın birliğıyçün ve ulu peygamberimiz Muhammed Mustafa salla’llâhu aleyhi ve sellemîn mu’cizâtı hakkıyçün*” şeklinde kısa bir biçimde yer almaktadır. *Yemin (Sanctio)* kısmının devamında Osmanlı padişahına bağlı yerel beylerin ve Erdel, Eflak ve Boğdan voyvodalarının da ahdi bozacak davranışlardan kaçınacağı belirtilmiştir. Son olarak Fransa, Leh beyleri ve Venedik beylerinin de ahidnameye dâhil edildiğinin bildirilmesiyle ahidname son bulmuştur.

Ahidnamelerin Son Protokolünün bir bileşeni olarak XVI. yüzyıl ahidnamelerinin neredeyse tamamında görülen ve padişaha ait belgelerde meşruiyeti sağlayan bir araç olarak tuğraya atıf yapan *İtimad Formülü* (şöyle bilesiz alâmet-i şerife i’timad kılasız) bu ahidnamede ihmal edilmiştir. *Tarih (datatio)* rüknünden ve *Mahall-i Tahrir (locatio)* ise belgenin en sonunda okunamayacak biçimde tahrir olmuştur. *Tarih* kısmından yalnızca “*Tahriren fî*” ve “*tis’a mie*” kelimeleri okunabilmektedir. *Mahall-i Tahrir* bölümünde ise “*Be-makam*” ibaresinden sonra bir tek *kaf* harfi kalmıştır. Orijinal ahidnamelerin birkaç istisna dışında tamamı hükümet merkezi olan İstanbul’da yazılmıştır. Bu nedenle tahrir olmuş olsa da *Mahall-i Tahrir*’in “*Be-makam-ı Kostantiniyye*” şeklinde okunması yanlış olmayacaktır.

Netice itibariyle, XVI. yüzyıl itibariyle tekâmülünü tamamlayarak klasik formunu kazanmış olan Osmanlı ahidnameleri içerisinde 1574 tarihli Avusturya ahidnamesi gerek dil ve üslup özellikleri ve gerekse ihtiva ettiği diplomatik rükünleri bakımından eksiksiz bir XVI. yüzyıl Osmanlı ahidnamesi özelliği göstermektedir.

3. Sonuç

XVI. yüzyılda Macar krallığının Osmanlı hâkimiyetine girmesiyle birlikte siyasi varlığı ortadan kalkmış ve bu suretle başlayan Osmanlı-Avusturya ilişkileri büyük mücadelelerle XVIII. yüzyılın sonuna kadar sürmüştür. Osmanlı ve Avusturya, siyasi ve diplomatik ilişkilerini, varlıklarını birbirleri için tehdit olarak algılayan iki büyük rakip olarak yürütmüşlerdir. Bu ilişkiler XVI. yüzyıl çerçevesinde ele alındığında en büyük problemin Macaristan’dan kalan toprakların hâkimiyetine dair olduğu görülmektedir. Dolayısıyla mücadelelerin kaynağını çok büyük oranda sınırlarla ilgili anlaşmazlıklar oluşturmuştur. XVI. yüzyıl boyunca sınır bölgesi bu iki önemli gücün mücadelelerine sahne olmuş ve taraflar arasında yoğun bir diplomasi trafiği yaşanmıştır.

Bu diplomatik temaslara dair günümüze çok az sayıda orijinal ahidname ulaşmıştır. Anton C. Schaendlinger, 1983 yılında yapmış olduğu çalışmada Osmanlıların Avusturya’ya vermiş olduğu ahidnamelerden 1562 ve 1565 tarihli olanları yayınlarken bilim dünyasına tanıtmıştır. Şimdiye kadar XVI. yüzyıla ait Avusturya ahidnamelerinden yalnızca bu ikisinin günümüze ulaştığı bilinmekte idi. Ancak yapmış olduğumuz araştırma ve incelemeler sonucunda Sultan II. Selim’e ait 1574 tarihli ahidnamenin orijinalinin British Library’de mevcut olduğunu tespit etmiş bulunmaktayız. Bu ahidname 1568 tarihli ahidnamenin Türkçe metni ile Latince çevirisi arasındaki farklılıklar sebebiyle ortaya çıkan anlaşmazlıkları gidermek üzere düzenlenmiştir. Literatürde 1574 tarihli bu ahidnamenin II. Selim tarafından verildikten sonra III. Murad tarafından onaylandığı şeklinde bilgiler mevcut olmasına rağmen yapmış olduğumuz çalışma neticesinde II. Selim ve III. Murad tarafından iki ayrı ahidname verildiği ortaya konmuştur.

Ahidname, orijinaliği sebebiyle tarih çalışmaları açısından büyük bir önem taşımakla birlikte diplomatik bilimi açısından incelendiğinde de kendine has karakteri ile dikkat çekmektedir. XVI. yüzyıl, Osmanlı ahidnamelerinin gelişimini tamamlayarak klasik formunu aldığı bir dönem olmuştur. Bu yüzyıla ait bütün Osmanlı ahidnameleri oldukça tafsilatlı bir yapıda iken Sultan II. Selim'e ait 1574 tarihli ahidname muhtasar bir özellik göstermektedir. Bu ahidname, kendisinden önceki ahidnameye ait maddeleri tekrar kayıt altına almaksızın hepsini kabul ettiğini bir cümle ile beyan etmektedir. Bu istisnai durum 1574 tarihli ahidname dışında yalnızca yine aynı döneme ait 1573 tarihli Venedik ahidnamesinde mevcuttur. Dolayısıyla Sultan II. Selim'in saltanatının son döneminde Osmanlı ahidname dili ve yapısında yenilikler yapılmaya çalışıldığı söylenebilir.

4. 1574 Tarihli Avusturya Ahidnamesi Metni⁹

Menbâ 'u'l-lütf ve 'l-kerem olan enbiyâ-i [belgede kopukluk]

Muhammed rasulu'llahın salla'llah u aleyhi ve sellem teslimen kesîrân mu'cizât-ı kesir [belgede kopukluk]

Tuğra

- 1) Ben ki sultan-ı selâtîn-i memâlik-i Rum ve Arab ve Acem ve hakan-ı havâkîn-i Çin ve Hıta ve Türk ve Deylem nerimân-ı savlet-girdârî kahraman-ı sahâ-i taht-ı kîsrâ ve tâcidâr-ı şehsuvâr-ı arsa-i leşker [-i âteş]keş ve kişver-güşâ-yı şehriyâr-ı iklim-bahş ve memleket-ârâ-yı
- 2) ferman-fermâ-yı kayâsire-i asr u evân sâhib-kırân-ı karn ve nusret-iktirân olup Akdeniz etrafında olan bilâd-ı sipehr-irtfâ'ın ve Karadeniz etrafında olan kılâ' ve bukâ'ın ve nâdire-i asr olan
- 3) Mısr ve Sa'îdü'l-a'lânın ve Bağdad-ı dârü's-selâmin ve bilâd-ı Haleb ve Şam'ın ve bender-i Cidde ve Beytullahi'l-haramın ve Medine-i Münevvere ve Kuds-i Şerif-i lâzımü'l-ihtirâmın şerefumu'llahu te'âlâ şerefen ve ta'zimen ve vilayet-i Yemen ve Aden ve San'a'nın ve memâlik-i Habeş
- 4) ve Basra ve Lahsa'nın ve Kürdistan ve Gürcistan ve Luristan ve Van'ın ve Deşt-i Kıpçak ve Diyar-ı Tatar'ın ve külliye vilayet-i Anadolu ve Karaman ve Rum ve Zülkadriye'nin ve umûmen memâlik-i Rumeli ve Cezâyir ve Kıbrıs ve Eflak ve Boğdan ve Erdel'in vilayet-i
- 5) Berberiyeye'nin ve *Tımışvar* ve *Budun tahtının* ve *sâir vilayet-i Üngürüs'ün* bunlardan ma'adâ şimşir-i zafer-te'sirimiz ile feth ve teshir olunmuş nice diyâr-ı azimü'l-i'tibarın husûsen kuvvet-i kâhire-i hüsrevânemiz ile alınmış ânce kılâ' ve bilâd-ı nâmdârın padişahı ve sultanı
- 6) Sultan Selim Han bin Sultan Süleyman Han bin Sultan Selim Han bin Sultan Bayezid Han bin Sultan Mehmed Han bin Sultan Murad Han'ım bi-inâyetillahi'l-meliki'l-akder inân-ı semend-i sa'âdet-mend-i meydân-ı sahib-kıran-ı kabza-i kadr-i kudretime mukadder ve savlecân-ı sahâ-i kişver-güşâ ve gît-i
- 7) *şânı* keff-i kifâyet-bahşıma mukarrer ve müyesser olup arsa-i arz bi't-tûl ve'l-arz diyâr-ı şark ve memâlik-i Çin'den tâ be-aksâ-yı rû-yı zemin-i leme'ât-ı barekât-ı şimşir-i kazâ-te'sir ile tâbân ve münevver ve cümle-i rub'-ı meskûn ve heft iklim-i ziman-ı iktidarına mün'atîf ve müsehhir olup bi'l-cümle taht-ı âlî-baht-ı
- 8) sa'âdet-*meşhûrumun* ednâ pâyesine nisbet kasr-ı kayser-i pür-kusûr ve mülk-i mevrûs-ı ma'delet-meşhûdumun bir kabzası mülk-i meliki-i İskender ve Şah-ı fağfur olup hâtem-i mülk-i

⁹ Metnin transkripsiyonu esnasında altın harflerle yazılmış kısımlar kalın karakterler ile (bold olarak) gösterilmiştir. Ayrıca belge 26 Numaralı Mühimme Defteri'ndeki suret ile karşılaştırılmış, belgede suretten farklı olarak yer alan kelimeler eğik karakterler ile (italik olarak) gösterilmiştir.

Süleymânî şâyeste-i engişt-i cihan-bânî olup sahâif-i rû-yı zemin-i zîr-i nigîn-i ma‘delet-mekîn ve sa‘âdet-karînim olmuşdur

9) hamden alâ âlâyihi’l-cezîl ve şükren alâ ni‘mâyihi’l-cemîl *hâlâ* sen ki Rim halkının güzidesi ve hürmetlisi ve Alaman vilayetlerinin ve Çeh ve İslavin ve Hırvat memleketlerinin imparatorusun ve *hâkimi* ve *Maksimilyanoş kralın* bâb-ı a‘lâ ve *hâb-ı mu‘allâmız* ki melce-i selâtin-i izâm-ı devrân

10) ve melâz-ı havâkin-i asr u evân olup *mukbil-i şifâh-ı kayâsire-i devrân* ve mezd-i cem-i ekâsire-i zemin ve zamandır temhid-i kavâ‘id-i mu‘âhedât ve teşyid-i *merâsim-i musâlehât* için irsâl eylediğiniz mefâhirü’l-âyân-ı milleti’l-mesihyye Karlo Rim ve David Ugnad nam yarar ve kâr-güzâr mu‘teber ve makbul

11) elçilerinüzle nâme gönderip hazret-i İsa nebiyy-i alâ nebiyyinâ ve aleyhi’s-selâti ve’s-selâm tarihinin bin beş yüz yetmiş altı ve lâkin? mukaddemâ verilen ahdnâme-i hümayûn tarihi Yenar ayında tamam olunduğu zamanda ki bizim ulu peygamberimiz hazret-i risâlet-penâh salla’llahu aleyhi ve sellem

12) hicreti tarihinin dokuz yüz seksen üç tarihinde vâki‘ olan mâh-ı Ramazan-ı şerifin yirminci gününden on yıla varınca memleket ve vilayet emn u emân ve âmme-i re‘âyâ istirahat ve itminân üzere olup kemakân mâbeynde dostluk muhkem ve mukarrer olmak bâbında istid‘â-yı inâyet

13) edip ve sâl-be-sâl âsitâne-i sa‘âdet-ittisâlimize her Yenar ayında bî-kusur ve lâ-küsür otuz bin Üngürüs altını irsâl ve îsâl olunması kemakân uhdenizde olup şol şartla ki oğullarınız ve karındaşlarınız ve oğulları vâki‘ olacak sulh u salâhda bile olup

14) ve vilayet-i Erdel’e min ba‘d vâki‘ olan voyvodalar Eflak ve Boğdan voyvodaları gibi zabt ettiği *vilayet* ve memleket ile ahdnâmede dâhil olup ve serhadde vâki‘ olup bundan akdem fasl-ı nizâ‘ olmağışün bu canibden defa‘âtle ahkâm-ı şerife ve defter gönderilen

15) karyeler hususu Budun muhafazasında olan *düstûr-ı mükerrem müşîr-i mufahham* vezirim Mustafa Paşa edema’llahu iclâlehûya sipariş olunup sizin canibinizden ta‘yin olunacak vekilleriniz ile ma‘an defterde nizâ‘ olunan köyleri görüp teftiş ve tefahhus edip arz edeler ki ittifakla fasl-ı

16) nizâ‘ oluna *ki* ol nizâ‘ sebebi ile sulh u salaha hâlel gelmeye işbu emn u emân ale’t-tevâlî muhkem ve mukarrer kala deyü rica etduğünüz i‘lâm eyledikleri ecilden iltimâsınız hayyiz-i kabulde vâki‘ olup defterde ta‘yin olunan karyeler hususu Budun muhafazasında olan

17) *müşârinileyh* vezirime sipariş olunup emr-i şerifimiz mucibince vekilleriniz ile mahall-i nizâ‘ın üzerine varıp fasl-ı nizâ‘ edip arz etdiklerinde tarafeynin rızasıyla cevap verilip ve zikr olunan şartlardan ma‘adâ sabıkâ inâyet olunan ahdnâme-i hümayûnumda mukayyed olan

18) şurut üzere mukaddema verilen ahdnâme tarihi dokuz yüz seksen üç Ramazanının yirminci gününde vâki‘ olan Yenar ayında tamam olduktan sonra ol tarihten girü sekiz yıla varınca ahd u emân tecdid olunup bu ahdnâme-i hümayûnu verdim mâdâm ki

19) tarih-i mezbûrdan sekiz yıla varınca zikr olunan şartlardan ma‘adâ mukaddemâ verilen ahdnâme-i hümayûnumda şart u ahd olunanlara sizden vekillerinizden ve kapudanlarınızdan muhâlefet sâdir olmayıp mer‘î ve mukarrer tutula ben dahi eymân-ı şeddâd ile yemin ederim ki yeri göğü yoğ iken

20) var eden perverdigârın birliğıçün ve ulu peygamberimiz Muhammed Mustafa salla’llahu aleyhi ve sellem mu‘cizâtı hakkıçün bu mu‘âhede olunan müddet içinde mâdâm ki ol canibden ahde mugâyir hâlet olmaya beğlerbeğlerimizden ve beğlerimizden ve kapudan ve subaşılarımızdan ve Erdel ve Eflak ve Boğdan voyvodalarından asla memleket

21) ve vilayetinize dahl ve ta‘aaruz koşulmayalar ve Françe kralı [ve Leh beğleri ve Venedik beğleri ki kadimü’l-eyyâmdan atabe-i aliyye-i sipehr-irtifâ‘ımızla edegelmışlerdir ve bunlar bi’l-

fi‘il¹⁰] dostluk üzeredir mâdâm ki [dostluk] üzere olalar mûmâileyh kral dahi ânlarla dostluk üzere ola.

Tahriren fi [belgede kopukluk] tis‘a mie

Be-makam-ı K[ostantiniyye]

Kaynakça

Arşiv Kaynakları

British Library, Asian & African Studies Collections, Lansdowne MS 23.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Osmanlı Arşivi, 26 Numaralı Mühimme Defteri, 313-315. Hüküm no: 908.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Osmanlı Arşivi, 27 Numaralı Mühimme Defteri, 105-107. Hüküm no: 256.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Osmanlı Arşivi, Bab-ı Âsafi, Düvel-i Ecnebiye Defterleri, Nemçe Ahidname Defteri, 57/1, 1-3.

Kanunnâme ve Hutût-ı Hümâyûn ve Nâmehâ-yı Hümâyûn mürâsele bi-etrâf. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, Beyazıt Yazma Eser Kütüphanesi, Veliyüddin Efendi 1970, 145b-148b.

Feridun Ahmed Bey (1859). *Münşe‘âtü’s-Selâtin* (C. II). İstanbul.

İkincil Kaynaklar

Arıkan, Z. (1984). Busbeck ve Osmanlı imparatorluğu. *Osmanlı Araştırmaları*, 4, 197-224.

Aydın, B. (2007). Divan-ı Hümayun tercümanları ve Osmanlı kültür ve diplomasisindeki yerleri. *Osmanlı Araştırmaları*, 29, 41-86.

Aydın, Y. A. (2001). *XVI-XVII. Yüzyıllarda Osmanlı-Habsburg anlaşmaları ve uygulamaları* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Bozkurt, N. (2002). Kozak. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* içinde (C. 26, ss. 232-234). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Emecen, F. (2002). Sultan Süleyman çağı ve cihan devleti. *Türkler* içinde (C. 9, ss. 501-520). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

Emecen, F. (2022). *Kanuni Sultan Süleyman ve zamanı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Gökbilgin, M. T. (1966). Kanunî Süleyman'ın 1566 Szigetvar seferi sebepleri ve hazırlıkları. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, 16 (21), 1-14.

Gökbilgin, M. T. (1970). Kanuni Sultan Süleyman'ın Macaristan ve Avrupa siyasetinin sebep ve âmilleri, geçirdiği safhalar. *Kanunî Armağanı* içinde (ss. 5-39). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

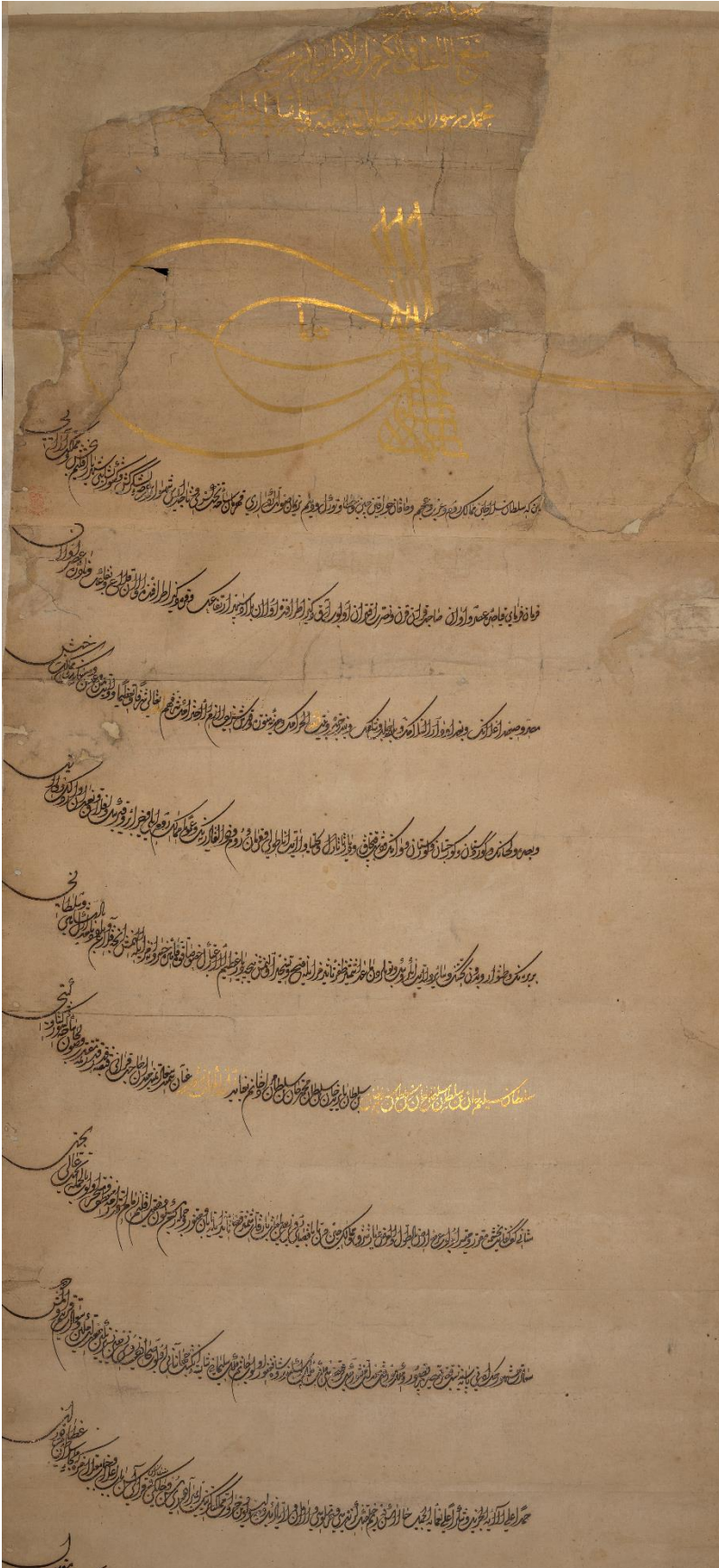
Gökbilgin, M. T. (1979). Süleyman I. *İslâm Ansiklopedisi* içinde (C. 11, ss. 99-155). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

¹⁰ Köşeli parantez içindeki bu kısım orijinal belgede kopmuş olup önemine binaen 26 Numaralı Mühimme Defteri'ndeki suretten nakledilmiştir.

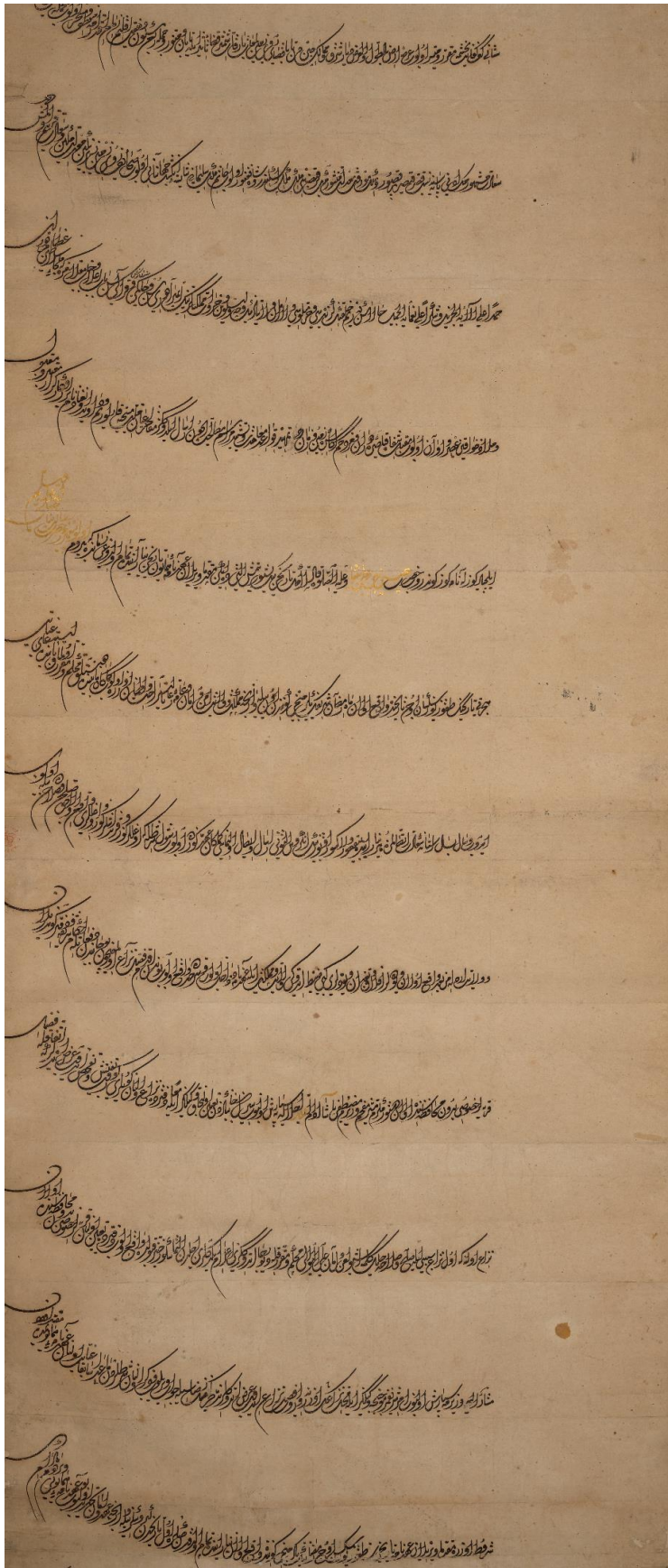
- Gökbilgin, M. T. (2018). XVI. Asır ortalarında Osmanlı devletinin Tuna havzası ve Akdeniz siyasetleri, bunlar arasındaki alâka ve irtibat, muhtelif veçheleri. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 13 (4), 63-77.
- Güzel, A. (1994). Kanuni Sultan Süleyman Han'ın Avusturya Devlet Arşivi'nde bulunan mektuplarından bazılarının muhteviyatı hakkında. *XI. Türk Tarih Kongresi Bildiriler içinde* (ss. 999-1013). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Jorga, N. (2017). *Osmanlı imparatorluğu tarihi 3. cilt (1538-1640)*. (N. Epçeli, çev.). İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
- Karakoç, S. (2006). *Külliyât-ı kavânîn*, (Cilt I-II). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Kolçak, Ö. (2013). XVI. Yüzyılda Osmanlı-Habsburg mücadelesinin bir kaynağı olarak mühimme defterleri. *Tarih Dergisi*, 53, 295-349.
- Kołodziejczyk D. (1999). *Ottoman-Polish diplomatic relations (15th-18th century): an annotated edition of 'ahdnames and other documents*. Leiden: Brill.
- Kurtaran, U. (2009). *Osmanlı diplomasi tarihinden bir kesit Osmanlı Avusturya diplomatik ilişkileri 1526-1791*. Kahramanmaraş: Ukde Yayınları.
- Kütükoğlu, B. (1979). Murad III. *İslâm Ansiklopedisi içinde* (C. 8, ss. 615-623). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Maxim, M. (2012). Tımsıvar. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi içinde* (C. 41, ss. 94-95). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Ménage, V. L. (1985). On the constituent elements of certain sixteenth-century Ottoman documents. *Bulletin of the School of Oriental and African Studies*, 48 (2), 283-304.
- Petritsch, E. D. (1991). *Regesten der osmanischen dokumente im österreichischen staatsarchiv I band (1480-1574)* (Ek cilt 10/1). Viyana.
- Özsoy, E. (2015). Haraç mı onursal-hediye mi? XVI. Yüzyıl ikinci yarısı Osmanlı-Habsburg ilişkileri hakkında bir değerlendirme, *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, 33, 263-276.
- Rieu, C. (1888). *Catalogue of the Turkish manuscripts in the British Museum*. Londra: Longmans.
- Savaş, A. İ. (2002). Osmanlı devleti ile Habsburg imparatorluğu arasındaki diplomatik ilişkiler. *Türkler içinde* (C. 9, ss. 555-566). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Schaendlinger, A. C. ve Römer, C. (1983). *Die schreiben Süleymans des prächtigen an Karl V., Ferdinand I. und Maximilian II. aus dem haus-, hof- und staatsarchive zu Wien-transkriptionen und übersetzungen*. Viyana: Austrian Academy of Sciences Press.
- T. C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü. (1995). *6 numaralı mühimme defteri (972 / 1564-1565) özet, transkripsiyon, indeks I*. Ankara: T. C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Teply, K. ve Baykal, B. S. (1969). Nemçe imparatorlarının İstanbul'a yolladığı elçi heyetleri ve bunların kültür tarihi bakımından önemli tarafları. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 7 (12-13), 247-263.
- Tracy, J. D. (2014). The ambassador as third party: Busbecq's summary account for the year 1559. *Acta Historiae*, 22 (2), 195-206.
- Tracy, J. D. (2016). *Balkan wars – Habsburg Croatia, Ottoman Bosnia, and Venetian Dalmatia, 1499-1617*. New York: Rowman and Littlefield.

- Tracy, J. D. (2021). The logic of kleinkrieg: the “book of Halil beg” in Habsburg-Ottoman diplomacy, 1550–76. *Austrian History Yearbook*, 52, 90-97.
- Turan, Ş. (1966). Selim II. *İslâm Ansiklopedisi* içinde (C. 10, ss. 434-441). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Türk Tarih Kurumu. (2008). *Muâhedât mecmûası* (Cilt III). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Uzunçarşılı, İ. H. (t. y.). *Osmanlı tarihi “İstanbul’un fethinden Kanuni Sultan Süleyman’ın ölümüne kadar”* (II. Cilt) (7. Baskı). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Yıldız, Y. (2013). *Osmanlı-Habsburg ilişkileri: Kânûnî-Şarlken-Busbecq.* Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

EK 1: 1574 tarihli ahidname-I

EK 2: 1574 tarihli ahidname-II

EK 3: 1574 tarihli ahidname-III

